

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота магістра

з теми: **МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ
ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ**

Виконала:
здобувачка вищої освіти 2 курсу
групи Ukr1-M22z
освітньо-професійної програми Середня
освіта (Українська мова і література)
спеціальності 014.01 Середня
освіта (Українська мова і література)
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
Попель Катерина Богданівна

Керівник:
Попович Анжеліка Станіславівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови

Рецензент:
Расевич Л.П., кандидат філологічних наук,
ст. викладач кафедри історії української
літератури та компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	7
1.1. Поняття «раціональна мовленнєва поведінка» у мовознавчих дослідженнях.....	7
1.2. Методологічні засади розвитку мовленнєвої компетентності учнів 10-11 класів.....	14
1.3. Сучасні методи навчання української мови	18
1.4. Основні аспекти формування мовленнєвої поведінки старшокласників.....	28
Висновок до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10-11 КЛАСІВ.....	34
2.1. Лінгводидактичні засади формування риторичної компетентності старшокласників.....	34
2.2. Аналіз програм і підручників з української мови в контексті досліджуваної проблеми.....	39
2.3. Удосконалення мовленнєвих умінь і навичок в учнів старших класів.....	45
2.4. Інновації в педагогіці для засвоєння знань про мову, спрямованих на удосконалення мовленнєвої компетентності.....	56
Висновок до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ РІЗНОРІВНЕВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ 10 – 11 КЛАСІВ.....	66
3.1. Завдання педагогічного експерименту, перебіг та результати.....	66
3.2. Вправи для формування мовленнєвої поведінки у здобувачів освіти 10 - 11 класів.....	67
Висновок до розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

У сучасному освітньому середовищі все більшої актуальності набувають питання формування раціональної мовленнєвої поведінки та навичок грамотної комунікації. Сформувати духовно багату, соціально активну особистість можна тільки тоді, коли вона володіє мовою як засобом спілкування, пізнання, самовираження, самоутвердження тощо. За сучасних умов швидкого розвитку технологій та зміни соціального середовища, мовленнєві навички мають вагомe значення. Українська мова як основний інструмент спілкування, повинна стати не лише засобом передачі інформації, але й засобом критичного мислення та аналізу.

Період навчання у 10-11 класах є вирішальним для формування високого рівня комунікативної культури учнів. Мовленнєва компетентність є важливим аспектом мовної освіти та розвитку особистості. Це поняття визначається як здатність ефективно та раціонально використовувати мовні засоби спілкування, уміння адаптувати мовлення до конкретної ситуації. Тому мовленнєва компетентність визначається не лише знанням мови, але й здатністю використовувати ці знання на практиці.

Вивченням методики мовленнєвої компетентності займалися такі мовознавці: Н. М. Веніг міркувала про те, що формування мовленнєвої компетентності зумовлюється пізнавальною діяльністю школяра [13]; О. А. Кучерук досліджувала підходи до способів мовленнєвого розвитку, описувала ефективні методи формування мовленнєвої компетентності учнів [55]; М. І. Пентилюк вважала, що вивчення нової методики української мови, потребує переосмислення змісту, форм, методів і засобів навчання, а головне, визначення суб'єктів освітнього процесу та їх взаємодії задля вдосконалення технології навчання української мови [60].

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вивчення методики формування раціональної мовленнєвої поведінки учнів, розробки оптимальних

педагогічних стратегій та практичних інструментів, які сприятимуть не лише розвитку грамотності та вивченню мовних норм, але і культури висловлювання, умінню конструктивно спілкуватися та ефективно володіти власним мовленням.

Предметом дослідження є методи формування мовленнєвої поведінки здобувачів загальної середньої освіти на уроках української мови в 10-11 класах.

Об'єктом роботи є процес формування мовленнєвої поведінки здобувачів освіти 10-11 класів.

Мета роботи: створення ефективного навчального середовища для здобувачів освіти в 10-11 класах, спрямованого на систематичне формування раціональної мовленнєвої поведінки.

Щоб досягти поставленої мети потрібно виконати низку **завдань**:

- сформулювати мету і принципи дослідження;
- опрацювати наукову літературу щодо формування мовленнєвої поведінки;
- окреслити формування мовленнєвої поведінки учнів 10-11 класів;
- укласти вправи та завдання для формування раціональної мовленнєвої поведінки старшокласників;
- провести педагогічний експеримент щодо ефективності різнорівневих завдань на формування мовленнєвої поведінки;
- зробити висновки щодо досягненої мети в процесі проведення експерименту.

Гіпотеза дослідження. Впровадження спеціально розробленої методики формування раціональної мовленнєвої поведінки на уроках української мови в 10-11 класах сприятиме покращенню комунікативних навичок та розвитку критичного мислення учнів, що позитивно вплине на їхню мовленнєву компетентність.

Методи дослідження: *теоретичні, а саме аналіз, синтез, порівняння, дедукція, моделювання; емпіричні, які передбачають проведення педагогічного*

експерименту, моделювання уроків, планів-конспектів, завдань; *узагальнення* – для підбиття підсумків.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що розроблена методика може стати цінним інструментом для вчителів української мови, допомагаючи їм покращити якість викладання та підвищити рівень мовленнєвої компетентності учнів. Ця методика спрямована на розвиток мовленнєвої поведінки і може допомогти учням покращити комунікативні навички, які є важливим елементом освіти; сприятиме розвитку критичного мислення учнів, оскільки акцентує увагу на аналізі та обґрунтуванні власних думок. Результати можуть бути адаптовані для індивідуальних потреб учнів, що дозволяє вчителям створювати уроки, орієнтовані на конкретний рівень та інтереси кожного учня. У роботі враховано сучасні педагогічні підходи та технології у методиці, що можуть підвищити зацікавленість учнів та полегшити процес навчання. Загальний результат полягає в покращенні мовленнєвих навичок учнів, підготовці їх до високих стандартів знань та розвитку вчителів як компетентних фахівців.

Основні етапи дослідження.

1. Огляд літератури, що стосується проблем формування мовленнєвої поведінки учнів.
2. Визначення основних підходів, методів та прийомів, які вже використовуються в практиці.
3. Визначення основних елементів раціональної мовленнєвої поведінки, які потрібно розвивати.
4. Формулювання конкретних цілей та завдань для учнів на кожному етапі вивчення.
5. Створення системи вправ та діалогічних ситуацій, спрямованих на формування раціонального мовлення.
6. Проведення пілотного етапу впровадження методики на обраних групах учнів.

7. Збір даних та аналіз результатів впровадження, враховуючи зміни у рівні мовленнєвої компетентності.
8. Аналіз отриманих результатів та внесення коректив у методику.
9. Оптимізація завдань на основі отриманих відгуків.
10. Загальна оцінка ефективності методики на основі підсумкових результатів.
11. Публікація результатів дослідження.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалася впродовж виробничої педагогічної практики та виробничої переддипломної педагогічної практики в Дунаєвецькому ліцеї №3 і в Дунаєвецькому ліцеї №4.

Результати дослідження обговорювалися на науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2022-2023 н.р. (Кам'янець-Подільський, 2023 р.), І Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти «Нові парадигми сучасної філології» (Кам'янець-Подільський, 2022 р.), ІІ Міжнародній науково-практичній студентсько-учнівській конференції «Мовні виміри світу» (Житомир, 2023 р.), Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Студентська молодь у науці» (Хмельницький, 2023 р.) та на засіданнях кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У роботі було ретельно розглянуто актуальні питання формування мовленнєвої та риторичної компетентностей учнів старших класів, що свідчить про важливість дослідження проблеми задля формування раціональної мовленнєвої поведінки.

У першому розділі детально проведено аналіз наукових джерел, що дозволяє визначити основні тенденції у вивченні методик формування раціональної мовленнєвої поведінки. сформовано методологічні засади розвитку мовленнєвої компетентності старшокласників. Також окреслено сучасні методи навчання української мови, які допоможуть вчителю правильно сформувати відповідні компетентності учнів. Розглянуто актуальні проблеми формування мовленнєвої поведінки учнів 10-11 класів.

У другому розділі зосереджено основну увагу на формуванні риторичної компетентності, виокремлено лінгводидактичні засади її формування. У контексті дослідження проаналізовано сучасні програми та підручки з української мови для 10-11 класів; розкрито методи та прийоми роботи задля вдосконалення мовленнєвих умінь та навичок учнів старших класів; розглянуто інноваційні можливості засвоєння знань про мову, спрямованих на удосконалення мовленнєвої компетентності.

У третьому розділі описано завдання педагогічного експерименту, його перебіг та результати з перевірки ефективності різнорівневих вправ та завдань для формування мовленнєвої поведінки здобувачів освіти; подано вправи, які справді є доречними й корисними під час навчання української мови у старших класах. Запропонована методика базується на сучасних теоретичних підходах до навчання мови, враховуючи психолінгвістичні та методичні аспекти.

Результати експерименту підтверджують ефективність використання запропонованої методики для формування раціональної мовленнєвої поведінки учнів 10-11 класів.

У дослідженні надані практичні рекомендації для вчителів української мови щодо впровадження запропонованої методики в навчальний процес. Зазначено можливі напрями подальших досліджень у цій галузі, що вказує на потенційну цікавість для майбутніх науковців. Учні як суб'єкти освітнього процесу мають усвідомити таке:

- 1) вивчення української мови має тривати щодня, незалежно від того, чи є в них урок української мови в школі;
- 2) кожен із них має подбати про урізноманітнення занять, щоб уникнути згасання бажання вивчати мову;
- 3) не обов'язково щодня вчити правила: важливо активно занурюватися в мовний контекст (щодня читати добірні тексти);
- 4) надзвичайно корисна така системна практика: ведення зошита мовної самоосвіти, у якому фіксувати слова, фрази чи думки, що вразили, викликали емоцію;
- 5) ефективним є щоденне переказування уривків текстів, відтворення діалогів тощо.

У дослідженні запропоновано рекомендації, що сприятимуть подальшому розвитку методики формування раціональної мовленнєвої поведінки учнів з 10-11 класів на уроках української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієць О. Особливості формування дискурсної етики старшокласників. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький, 2019. С. 55-59. URL: <http://surl.li/olhvb> 13. (дата звернення 27.07.23).
2. Бабич Н.Д. Історія української літературної мови. Практичний курс : навчальний посібник. Львів : Світ, 1993. 376 с.
3. Беляєв О. М., Скуратівський Л. В., Симоненкова Л. М., Шелехова Г. Т. Концепція навчання державної мови в школах України. *Дивослово*. 1996. № 1. 2-16 с.
4. Бігунов Д. О. Комунікативна конфліктна взаємодія: етапи та стадії розвитку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Миколаїв : МНУ імені В. О.Сухомлинського, 2018. С. 12-16.
5. Бігунов Д. О. Конфліктна комунікативна взаємодія: типи мовленнєвої поведінки старшокласників. *Актуальні проблеми психології*. Том І. Випуск 50. URL: <http://surl.li/olipu> (дата звернення 17.08.23).
6. Бігунов Д. О. Психологічний аналіз конфліктних комунікативних ситуацій. *Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої*. Вип. 41. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. С. 40-53.
7. Білоус Н. М. Формування мовленнєвої компетенції в студентів філологів у процесі вивчення методики викладання української літератури. *Житомир : ЖДУ ім. І. Франка*, 2014. Випуск 12. Частина І. 45-51с.
8. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови. Київ : Генеза, 2005. 180 с.

9. Бондаренко Н., Косянчук С. Українська мова у фокусі перспектив реформування старшої школи. *Молодь і ринок*, 2018. №4. С. 86-91. URL: <https://cutt.ly/IIYLEVF>.
10. Буна Н. О., Головка З. Л. Довідник: Українська мова в схемах і таблицях. Тернопіль: Богдан, 1997. 32 с.
11. Бутз М. Робота в групах і демократичний процес. Робота в групах. *Вибрані статті*. Пер. з польськ. Варшава : 1994. 1-6 с.
12. Васильченко І. В. Організація системи соціального виховання учнів. Педагогіка і психологія. 1996. № 2.
13. Веніг Н. М. Формування мовленнєвої компетенції старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Виховання». Київ : 2001. 16 с.
14. Гляненко К. Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках української мови. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 132. 138-141 с.
15. Голуб Н. Б. Компетентнісно орієнтоване навчання української мови учнів ліцею: проблеми і перспективи. *Концептуальні засади компетентнісного навчання української мови: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (15 березня 2019 р., м. Київ)*. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 4-6. URL: <https://cutt.ly/qI4Iasj>.
16. Голуб Н. Б. Пріоритети шкільної методики навчання української мови учнів ліцею. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи»*. Запоріжжя: Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2019. №34. Т. 1. URL: <https://cutt.ly/ITEWGZ3>.

17.Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б.Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 4-39. URL: <https://cutt.ly/RTEzUgk>.

18. Гончаренко С. У., Пастернак Н. В. Проблеми підвищення теоретичного рівня освіти. Психологія і педагогіка. 1998. № 2.

19.Горошкіна О. М. Сучасний урок української мови: від планування до проведення. Харків : Основа, 2010. 111 с.

20.Горошкіна О. М. Формування мовної особистості учня. Луганськ : СПД Рєзніков В. С., 2009. 304 с.

21.Горошкіна О. М., Бондаренко Н. В., Попова Л. О. Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту: методичний посібни. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. С. 4-10. URL: <https://cutt.ly/bTEblKe>.

22.Горошкіна О.М. Оновлення змісту методичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури до реалізації компетентісного підходу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. №67. Т. 4. С. 51-56. URL: <https://cutt.ly/RTEQxhX>.

23.Горошкіна О.М. Упровадження компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2020 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 35-36. URL: <https://cutt.ly/wTEmhfsf>.

24. Горська О., Живицька Л. Активні методи навчання при викладанні методики мови. *Школа першого ступеня: теорія і практика*. Переяслав – Хмельницький : 2003. Вип.6. 55-62 с.

25. Грибан Г. В. Практикум з методики викладання мови: навчально-методичний посібник 2-е вид. Київ : Кондор, 2010. 160 с.

26. Гришко Г. Г. Застосування інноваційних технологій на уроках української мови та літератури : методичні матеріали на допомогу вчителям-філологам. 2021р. 40 с. URL: <https://naurok.com.ua/zastosuvannya-innovaciynih-tehnologiy-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-231885.html> (дата звернення: 24.04.2022)
27. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. 2011. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/> (дата звернення: 10.03.2022)
28. Дженджеро О. Л. Психологічні аспекти мовленнєвого розвитку. Старшокласників. URL: <http://surl.li/olhxe> (дата звернення 17.07.23).
29. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : початковий посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r726.pdf> (дата звернення: 10.04.2022)
30. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Академвидав, 2004. 352 с.
31. Дороз В. Ф. Методика викладання української мови: навчальний посібник. Київ : Центр навч. літ-ри, 2008. 176с.
32. Дорошенко С. І., Вашуленко М. С., Мельничайко О. І. Методика викладання української мови. Київ : Вища школа. 1989. 423 с.
33. Жулева Л. Упровадження інноваційних, інтерактивних методів і форм навчання на уроках української мови та літератури. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 60. 356-362 с.
34. Заболотний В. В., Заболотний О.В. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвіт. навч. закладу. Київ : Генеза, 2014. 256 с.
35. Заболотний В. В., Заболотний О.В. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвіт. навч. закладу. Київ : Генеза, 2017. 272 с.
36. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт. 2003. 261 с.

37.Зеленський Р. С. Культурні особливості мовленнєвої поведінки. URL: <http://surl.li/oljfe> (дата звернення 15.08.23).

38. Караман О. С. Методика викладання української мови в гімназії. Київ : Ленвіт. 2000. 272 с.

39. Кардаш Л. Лінгвістичні, психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади розвитку зв'язного мовлення школярів на уроках української мови. Молодий вчений. 2017. № 5. 360-364 с.

40.Кілочок В. Використання ІКТ на уроках української мови й літератури та у виховній роботі класного керівника. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4. 226-231 с.

41. Кобцев Д. А. Українська мова. Критерії оцінювання, тестові завдання, дидактичні матеріали, методичний коментар, соціокультурний принцип систематизації текстів. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 256 с.

42. Коваль Г. П. , Деркач Н. І. , Наумчук М. М. Методика викладання української мови. Тернопіль : Астон, 2008. 287 с.

43. Когут О. І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. Тернопіль : Астон, 2005. 204 с.

44. Комарівська Н. О. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2015. № 43. С. 43-46. Серія : Педагогіка і психологія. URL: <http://surl.li/olhwh> (дата звернення 17.07.23).

45.Концепція «Нової української школи». URL: <https://cutt.ly/6876eAR> (дата звернення: 11.03.2023).

46. Копусь О. А. Дидактична стратегія як проект керованої діяльності підготовки майбутніх магістрів-філологів. *Наука і освіта*. № 1. 2011. 47-50 с.

47.Копусь О. А. Застосування активних методів навчання у формуванні фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-

філологів : науковий збірник. Київ : НПУ імені М. М. Драгоманова, 2012. Вип. CIV(104). 102-111 с.

48. Копусь О. А. Концептуальні підходи до розроблення змісту й організації процесу формування у майбутніх магістрів-філологів професійної мовленнєвої компетенції. *Українська мова і література в школі*. № 2 (88). 2011. 46-51 с.

49. Короткий термінологічний словник з інноваційних педагогічних технологій. URL: http://ualib.com.ua/br_6601.html (дата відвідування: 12.08.2023).

50. Косянчук С. В. Аксіологічний підхід до становлення моральної особистості старшокласників. *Україна, українська мова – світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем : електронний збірник статей за матеріалами Дванадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 193-200. Серія: Дидактика: теорія і практика. URL: <http://surl.li/oliao> (дата звернення 17.08.23).

51. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. Київ : Видавничий центр. «Академія», 2010. 464 с.

52. Кравченко Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів на уроках української мови. 2001. № 5. 12-15 с.

53. Криворученко С. Виховання учнів на уроках української мови та літератури засобами літературного краєзнавства. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2017. № 3. 224-230 с.

54. Кучеренко І. Цілевизначення як основа проектування сучасного уроку української мови. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. 2013. Вип. 40. 209-213 с.

55. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі : теорія і практика. Житомир : Вид-во ЖЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.

56. Лозова В. І. Поза навчальна пізнавальна діяльність та її вплив на формування особистості школяра. *Управління школою*. 2003. № 10 (22). 16-22 с.
57. Мандрик Н. До проблем сучасного уроку української мови. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2014. Вип. 8. 139-142 с.
58. Мелешко Л. В. Формування мовленнєвої компетентності учнів у процесі навчання української мови з використанням комп'ютерних ігор. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 60. №4. URL: <http://surl.li/oljpx> (дата звернення: 11.03.2023).
59. Мелешко Л. В. Дидактична гра як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів. *Психолого-педагогічні науки*. 2017. №2. URL: <http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/1066>
60. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
61. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2005. С. 349-350.
62. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підручник / за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2004. 400с.
63. Митник О. Пізнання завдання для розвитку творчих здібностей особистості. 2001. № 5 (56).
64. Нагрибельна І. Методика навчання лексики на уроках української мови. *Молодий вчений*. 2017. № 4. 402-405 с.
65. Нікітіна А. В. Педагогічний дискурс учителя-словесника : монографія. Київ : Ленвіт, 2013. 338 с.
66. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів. 2001. № 8. 28 с.

67. Олійник І. С., Білоусенко П. І. Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1991.
68. Онищук В. О. Функції і структура методів навчання. Київ, 1979.
69. Освітні програми URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення 12.03.2022).
70. Остапенко Н. М. Технологія сучасного уроку рідної мови : навчальний посібник. Київ : Академія, 2011. 248 с.
71. Остапенко Н. Сучасні підходи до класифікації методів навчання рідної мови та роль О. М. Біляєва у її формуванні. Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. Київ : Міленіум, 2008. С. 255–263.
72. Острроверхова Н. М. Аналіз уроку: концепції, методики, технології. Київ : Фірма „ІНКОС”. 2003. 331 с.
73. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. І переробл. Київ : СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
74. Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника: монографія / Г.П. Кузнецова, С.В. Цінько. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім.О.Довженка. 2013. 192 с.
75. Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Харків : Основа, 2007. 176 с.
76. Пентиліук М. І. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах : підручник для студентів. Київ : Ленвіт. 2000. 264 с.
77. Пентиліук М.І. Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики. *Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів : збірник наукових праць*. Рівне : 2006. 29-34 с.
78. Петрушина Л. Поняття гри, її види, дидактична гра, загадки, їх будова, анаграми, метаграми, ребуси. 2004. № 25. 21-23 с.
79. Пехота О. М. Освітні технології. Київ : А.С.К. 2002. 143 с.

80. Підручники з української мови. URL: <https://academia.in.ua/?q=content/шкільні-підручники-з-української-мови> (дата звернення: 07.06.2023).
81. Плиско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. Харків, 2001. 114 с.
82. Пометун О. І, Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ : 2004. 192 с.
83. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах. Київ : Ленвіт, 2003. 302 с.
84. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 302-306. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>.
85. Савич Л.П. Короткий екскурс у стан методики навчання української мови в середній школі з XVI до XX століття. URL: <http://intkonf.org/savich-lp-korotkiy-ekskurs-u-stan-metodiki-navchannya-ukrayinskoyi-movi-v-seredniy-shkoli-z-xvi-do-hh-stolittya> (дата звернення 05.05.2022).
86. Савченко О.Я. Дидактика школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Абрикос. 1997. 292 с.
87. Семенів Н. Особливості використання електронного підручника на уроках української мови. Проблеми сучасного підручника. 2016. Вип. 16. 384-392 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2016_16_36 (дата звернення: 01.08.2023).
88. Семеног О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
89. Сербин С. Ф. Проблема використання інтерактивних методів у процесі навчання української мови та літератури: теоретичний аспект. Житомир, 2016. 7 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21949/1/24.pdf> (дата звернення 11.04.2022).

90. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія. Черкаси, 2006. 328 с.

91. Скрипченко О. В, Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ : Каравела, 2007. 400 с.

92. Софій Н. Інноваційні методи навчання та викладання. URL: <http://osvita.ua/school/method/1663/> (дата звернення 06.05.2022).

93. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту: програма / Авторський колектив із розроблення програми: Н.Б.Голуб, О.Ю.Котусенко, О.М. Горошкіна, В.І.Новосьолова та ін. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>.

94. Українська мова. 10-11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / Авторський колектив: Л.І.Мацько, Т.Л.Груба, О.М.Семенов, Т.В.Симоненко. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>.

95. Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь. *Проблеми сучасного підручника : збірник наукових праць*. Київ, 2010. № 1 (10). С. 469–477.

96. Чавдаров С. Х., Масальський В. І. Методика викладання української мови в середній школі. Київ : Радянська школа, 1962.

97. Чайка В. М. Основи дидактики : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2011. 240 с.

98. Швед Л. Я. Блокова система вивчення української мови. Львів : ЛОНМІО. 1996. 100 с.

99. Шелехова Г. Формування мовної особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2013. 543-552 с.

100. Шкільник М. М. Проблемний підхід до вивчення частин мови : посібник для вчителів. Київ : Рад. школа, 1986. 136 с.
101. Шкільні підручники з української мови URL: <https://pidruchnyk.com.ua/> (дата звернення 12.03.2022).
102. Шкільні посібники та підручники з української мови за новою програмою МОН України, каталог шкільних підручників: українська мова. URL: http://www.parta.com.ua/ukr/books/ukr_mova/ (дата звернення: 12.06.2023).
103. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. Київ : Партнер. 1997. 193 с.

